

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA I

15 FEBRUAR 1933

KNJ. I SV. 1

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA I

15 FEBRUAR 1933

KNJ. I SV. 1

Naša prva rič

U drugoj polovini prošlog vika počelo je strujanje među Bunjevcima; težnja za prosvitom počela je da se budi i napriduje, ostavljajući za sobom lip trag. Nade koje je početak obećavao, nisu se međutim obistinile: došlo je krvavo vrime i zaustavilo sve.

Prošlo je krvavo vrime, ali plemeniti rad se nije nastavio tamo gdi su ga prisikli. Misto starih boraca koji su bili ponosni na svoju rič i borili se za nju pod tuđinom, došli su novi ljudi, novi Bunjevci, slobodni Bunjevci, koji u slobodi nisu pošli tragom starih, no su se raskidali i svoje snage utrošili na druge stvari i zastidili se svoje riči.

Zašto? Zar mi nismo i sad oni ponosni nacionalni Bunjevci? Zar je naša krv gora no naših otaca?

Prošla su vremena u kojima nam je tuđin u lance vezivao jezik, u kojima nam je inteligenciju odnarodivao ili sputavao — širom naše domovine odjekuje bratska rič, — zašto da ne produžimo prikinutim ali svitlim tragom naših starih nacionalnih radnika i napridnjaka. — Dosta je bilo tog posli-ratnog mrtvila; hoćemo i mi da doprinesemo jugoslovenskoj književnosti, da pokažemo da nismo samo dobri ratari, da isto tako dobro znamo držati pero kao i ručice pluga.

Istina, naše snage su još sirove, neugladene, ali baš ta sirovost i bliskost prirodi, daju nam nade; mi nismo još pobrali naše plodove, mi tek sada sijemo — prid nama je budućnost.

Početak nam je skroman, ali volja jaka.

Želimo da se naša rič čuje najviše u ovoj graničnoj oblasti, da kao zraka krajnjeg Severa naše domovine, dopre do krajnjeg Istoka, Juga i Zapada. Zato pozivamo sve prijatelje i poštovaoce ovakog rada i jugoslovenske riči, a poglavito Bunjevce, da nas u ovom radu iskreno potpomognu. — Plemenita se dila postižu žrtvama — žrtvu lakše podnosimo zajednički no pojedinačno — zato žrtvujmo zajednički, pa će žrtva biti mala, a dilo veliko i plemenito.

UREDNIŠTVO.

Veseli se* . . .

Veseli se pismo moja
Ti ćeš zavičaju
U bogatu lipu Bačku
Bunjevačkom kraju.

Reci svaki nek za virom
I za znanjem žudi
U kome je bunjevačko
Srce još u grudi.

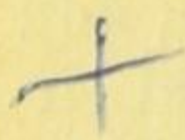
Iz dubokog sanko tamo
Budi rod moj, budi
I kaži mu tu je vrime
Da budemo ljudi.

Po rodnom se zavičaju
Na sve strane krili
I potraži one dvore
Gdi stanuju mili

Sa obzorja bunjevačkog
Rastiraj oblake
Da za njima uživamo
Veselije danke.

Reci da ih sve pozdravljam
I u srcu nosim
A za bolju im budućnost
Svevišnjega prosim.

Spivao: Fr. Miroljub.

Glava kralj, srce tri dukata

E kaže, bila tako dva brata, pa jedan siroma' a drugi znaš da nije mogo biti siroma' kad je zlatar. Sad, zlatar bi valjda i pomog'o svog brata, ta brat mu je, al' žena ne da još ni da njevoj kući dolazi onaj siromak, a ne da ga još pomažu. Zlataru je to malo i žao — dao mu bog svega dosta i bratu bi bilo — al' šta će čovik kad žena ne da. Siromaku nije to baš milo, al' zato voli on svog brata, ta jedna mater i' rodila. Siromak je tako pust, da ni kruva nema, već ide svaki dan po šumi i kupi korenja, divljeg voća i već šta nađe, pa tako, rani ženu i dva mala derana. Dakle ide on tu svaki bogovetni dan, pa jedared granja, jedared korenja, i uvijek donese što mu triba.

Tako i sad, traži on tu po šumi granja, kad jedared opazi on jednu ticu di stoji pod drvetom, a ta tica nije k'o druge tice, već sva zlatna. Ej, pomisli on kad je to ugled'o, ta da je njemu ta tica on bi bio bogat čovik. Ni' se on tu dugo mislio, već ti on uzme jedan velik suvarak, pa polagano, polagano i prišunja se do tice, pa će je ubiti. Sad bože pomози! Zamane i naglo udari suvarkom po tici, e al' kako, kako nije dosta to da je tica brža bila i odletila baš kad bi je ubio. Sad tice nema pa nema, al' kako je udario ispalo iz nje jedno zlatno pero i to tako leži na zemlji. Dok je on tu trč'o i trč'o, za ticom, nije ni pomislio na pero, al' kad je već vidio da je naći neće, vrati se on rad pera. Kad nije tica, dobro je i pero, pa ti on njega u džep i odnese kući.

* Prištampano iz „Nevena“ za 1884 god. 2 broj God. 1.

Uveče kad su dica zaspala, pokaže on to ženi, pa će nju zapitati, šta bi oni sotim mogli uraditi. „Znaš šta čovče“ kaže njemu žena, kad je razumila stvar: „Ondesi ti to tvom bratu, on je ionako zlatar, pa će to prociniti a možda će i kupiti. U ovoj sirotinji baš ne bi bio na odmet koji groš.“ — „Ja ne marim“, pristane čovik. Odneće on to svom bratu, pa nek ovaj to procini šta to vridi. Sutradan kako svanilo, a on braću i pokaže mu pero. Hoj brate moj, kako onaj ugledo pero, a on oma skoči na siromaka, pa: „Di si ti to ukr'o?“ — „Ta kako bi ja ukr'o,“ obrani se ovaj i sve mu po istini kaže. Kaže mu i di je i kako je doš'o do pera i već sve od maka do konca. „E kad je tako, onda je u redu“ kaže njemu onda brat. — „Ja ću tebi dati za ovo pero pet dukata, al' ti gledaj da dođeš i do cile tice. Ja ne znam šta bi ti dao, kad bi mi je don'o“. O, oće siromak, obeća on da će mu doneti cilu ticu, uzme pet dukata i ode ves'o kući. Kako ne bi bio ves'o, ta toliki novac za života nije ni vidio, a ne da je im'o. Da on ženi dukate i ispri-povida kako ga je brat primio. Saslušā njeg žena, pa će onda: „No sad kako je tako je, al' sad vidim da to pero vridi više. Fala bogu i na ovome, sa' ćemo se malo okripiti i okrljati, a ti gledaj za cilom ticom,“ još će ona na čovika, „al' nju ne damo tako lako“. — „Ni ne damo“, pa čovik dan i noć po šumi traži ticu. Šta misliš, da je njemu do cile tice doći?! Koliko tamo ima pera, koliko je to, pet i pet dukata?! Sad on nema mira, već samo po šumi, pa ćavira na sve strane, ne bi l' ticu digod ugled'o. Prošlo tu dobrim vrimenta, već se sav izmućio, kad jednog jutra evo ti tice, ugleda je di izlice iz jednog trulog rasta. Daj on oma tamo, a kad on u rast, na ležaju jedno jaje, al' ti to nije jaje ko jaje već sve zlatno. Obraduje se on tom al' mu baš nije pravo. „Ej bože“, misli se on, „zašto tu nema čitava kotarica jaja, kad znam da tica sad neće više doći ovamo, otkud su joj jaje odneli. „No ništa“ oma se on i pridomisli „kad nema više, dobro je i ovo“.

Ode on s jajetom kući i dogovori se sa ženom, da i ovo odnese bratu. Možda će i ovo kupiti, šta ko zna! Šta će to njima, oni to nionako ne mogu hasnirati, a on je zlatar, njemu to već triba. Ode on bratu i kaže kako je i šta, pa ako oće da i jaje eto kupi. Ne mari ovaj, kupiće, al' samo tako, ako mu i ticu donese? Oće siromak, ta kako ne bi. „No dobro“, zlatar će onda „za ovo jaje ću ti dati petnaest dukata, al' pazi dobro, da mi i ticu doneseš.“ Primi siromak dukate, al' sad već nije siromak, sad već ima dvadeset dukata. Raduju se sad svi. Istina, znadu oni da to više vridi, al' za nji' je dobro i ovo; fala bratu i na tom. A još kad bi mu i ticu mogli prodati?! Čovik se malo okripio, pa vreba na onom rastu i dan i noć. Nikad kući, već mu žena tu nosi jilo.

Prošlo tu opet vrimena, tice nikad ni na ovu stranu, dok jedno veče nije — naišla oluja, a s njom evo i tice. Ku' će sad, di će sad stati, siromak sve dr'će, kad jedared ona hup-cup upravo u rast, pa na ležaj. Kako ona na ležaj a ovaj unutra i uvati je na noćištu. Oluja, kiša pada, al' njemu ni davo ne naudi. Ide on kući s ticom, pa se raduje bože! „Šta ću sad dobit' za nju“, misli se, „ta bogat čovik sam, da u selu više nema“. Otrč'o kući k'o brez duše, pa ženi jedva oće pokazati, već oma bratu. Kad je onaj ticu vidio, ta od čuda skoro zanimio. „Kako ova perje ima“ misli se on „ta zato ću milijune dobiti“. Ta perje fino, da ga samog neće moć ni hasnirati, već će morati bakra mišati više neg' zlata. „No brate, za ovo ću ti dati hiljadu dukata“, kaže zlatar onda ovom, „budi bogat i ti“. O bože, hiljadu dukata! On će imati hiljadu dukata, on koji nije o tom ni klapio! Juj, ta kako on to ne bi primio — kurtala i tice i svega, daj ti vamo dukate. Zaodio on brate, i sebe i ženu i dicu, nisu više ni drpavi ni gladni, pa i' sad i strina zlatarka prima.

Zlatar opet oma dozove svoju ženu, pa joj naredi da sutradan zakolje ticu i da je skuva, al': „Svako perce, da si mi očupala i pridala“ zapriti joj se. Tako to i bi. Sutradan žena zaklala ticu, svako pa i najmnje perce očupala i pridala čoviku, meso opet u lonac i među golupčijim skuvala. E, al' kako sad već dica siromaka mogu dolaziti, oni su i došli i di će, di neće, već oko strine u kujnu i ovamo onamo — izvade oni tu ticu iz lonca. Drž oni brže bolje i jedan dovati, šta će već glavu, a drugi ščepa srce, friško progunu i ticu bace opet u lonac. Ne vidi to ni strina zlatarka, a ni zlatar. Baš je njima do glave i srca, kad su toliko zlatno perje zapatili. — E, al, to je opet tako bilo: ko poide glavu od te tice, taj mora postati kralj, pa bio on prosjakov sin; ko opet progune srce, tom će svako jutro osvanut tri dukata pod glavom. Sad to još niko ne zna.

Uveče mater legla nji' dvojcu k'o i obično, a ka'će ujutru namišćati krevet, pod uzgljancom tri dukata. „Alaj čovče“ kaže, „šta ti pridamnom sakrivaš novac pod dičju uzgljancu“, ona žena misli, da je to čovik tamo sakrio, „ako ti triba koji groš, ti uzmi, a šta tu sakrivaš od mene!“ oma ona na čovika. — „Ta kako bi ja ženo, od tebe sakriv'o, već si ti to sakrila od mene“, čovik će na ženu, kad je čuo na čemu je stvar. Tu ti se oni cio dan svadaju, oko tog, a ne znaju šta je. Sutradan ujutru žena će opet namišćat' dičiji krevet, a kad tamo, pod uzgljancom opet tri dukata. „Ama šta je to tebi čovče, jesam li ja tvoja žena, jel šta, da ti od mene sakrivaš novce? Tvoje su, pa i troši, al' od mene i' nemoj sakrivat“, opet žena hu-bu na čovika. „Idi ženo, bog s tobom, kaki ti dukati ušli u glavu“, čovik će opet na nju“, to si ti sakrila, pa sad na mene oćeš“ i tu ti se oni svadaju opet cio dan. Jedared se čovik siti čemu, pa će

on na ženu k'o pametan: „Znaš šta ženo, da mi prigledamo naše dukate, jesu l' oni u redu. Tu se meni štogod ne sviđa!“ Pristane žena. Kad oni pribrojili svoje dukate, a dukati svi tamo i još ono šest pritiče. Kad je to čovik vidio, on se malo zamislilo. „Ženo“, kaže „oko dice nije štogod u redu, već da mi nji' razmistimo, jednog na jedan krevet, drugog na drugi, pa ćemo ujutru viditi“. — „Pa ne divan ovaj ludo“, i žena razmisti dicu, a ka' će oni ujutru gladeti, ono pod glavom onog što je tičino srce proguto tri dukata. „Joj ženo, jesam rek'o da tu nije sve u redu?“ počne čovik lupati glavu, i šta će, već ode bratu. Kaže on njemu kako kod dice već tri jutra po tri dukata nalaze, a ne znaju otkud. „E, to već nije dobro, ta dica jel digod krađu, jel ma otkud otimaju, al' to čisti poslovi nisu“, brat će njemu, kad je to čuo. „Nemoj ti čekati“ još će zlatar, „već ti nji' al' oma ubi, jel ma kako utamani, da ne bi doš'o u nevolju ako i' uvate“. Joj, bože, dica još nisu ni osam godina, pa da i' ubije? E, al' šta će ako i' uvate pa ljudi patvore na njeg' da i' je on na to nagovaro. Šta će, šta neće, već će on nji' lipo odvesti u šumu i tamo ostaviti; to je najbolje. Uzme on dicu oma, pa: „Ićemo dico malo u šumu“ i odvede i' duboko u šumu i okolo, okolo pa jedared njule od nji' i nestane. Sad tu dica njega tražila i tražila, tako se i zaplela u žumu i tu i' i več zateklo. Šta će, nagrnu oni trave, mahovine i suvog lišća, pa se tu umotali i zaspali. Kad ujutru ustali, pod njevom glavom tri dukata. Sad dica su već toliko znala, da to vridi štogod, pa uzmu dukate i pođu dalje. Prošlo tu vrijeme, rane se oni korenovima i voćom, a svako jutro po tri dukata pod glavom. Šta će s njima, kad je svud okolo šuma; ne mogu i' potrošiti, pa se već dosta nakupilo. E, al' dao bog i nadugo naiđe na nji' jedan stari dida, lovas. „Šta je dico, šta vi tu radite?“ oma dida na nji'. Kažu oni njemu sve šta je i kako je i da su iza oca tu ostali i da njim svako jutro tri dukata osvane pod glavom. Didi drugo nije ni tribalo, već on nji' zapita: „Pa je l' bi vi tili doć' sa mnom?“ Oće oni, kako ne bi i oma oni didi dukate, a dida nji' za ruku i odvede u svoju kolibu. „Vidi baba, šta ti ja vodim“, a baba se bože obradovala — kad nisu imali dice — pa oma dicu okupala, mala ruvašca im kupila da dida ni ne zna; dida opet njoj prvo ne kaže ništa o dukatima. Kad je kaz'o i za dukate, a ono radost još veća. Tako dica tu ostala i odrasla. Dida i' naučio loviti, ta di oni namire, moradu pogoditi... ta i u iglin vr' znadu pucati. — Prošlo tu vrime, dica devetnaest dvades't godina, dida se već obogatio, pa se i on poplašio, da to dica ne krađu digod i smisli on, da i' se kurtališe. „Eto dico, ja sam vas dosta ranio i podig'o, a sad je tu vrime da se ženite, pa idite kud koji“, kaže njima dida jednog dana. Oće oni, nema tu nikake zamire. Lipo se oni didi zafale što i' odranio i zakrilio, uzme svaki svog konja i oružje i so-

tim odu. Išli su oni dobar komad zajedno, sve dok nisu došli do jednog raskršća. „Znaš šta, brate“, tu će onaj što je glavu izio, „da se mi tu rastanemo. Ja ću zabosti bricu u onaj rast, pa ako se koji od nas tu vrati i bricu nađe krvavu, taj nek zna, da je drugi mrtav“. Pristane onaj i tu oni zabodu bricu u rast i rastanu se; jedan na desno, drugi na livo. Onaj što je srce izio, on ode upravo u šumu, pa će loviti. Ide on po šumi i traži i traži, kad jedared spazi on daleko, daleko jednog zeca. „E, ti mi se ne'š oteti!“ Namiri pušku i na mistu ga ubije“. Uzme on zeca, pa će ložiti vatru, al' baš u to vrime spazi on dim od jedne vatre. „Šta ću ložiti, kad onamo gori!“ pa se on krene do one vatre, da tamo ispeče zeca. Ode on na dim, a kad on bliže, a ono ispod svakog drveta se čuje niko stenjanje, ko da kome jako stežu prsa. Što vatri bliže, a stenjanje jače. „Šta to sad može biti?“ misli se on i sotim sve bliže i bliže vatri. Došo on sasvim blizo, a kad tamo to ti čudna vatra. Velika vatra gori, više nje sadžak, a na njemu jedna kamenta baba i oko nje devetputa obavijena kamenta zmija, kojoj je samo glava još živa.

„Alaj brate, kad bi ti na ovu vatru metnio barem još tri grančice, al' da na svakoj ima po troje rašlje, mi bi se oslobodili od kamenila, pa bi oživili“, progovori zmija kad se ovaj približio.

„O sirote“, pa on oma daj traži i nađe u šumi tri grančice koje imaju po troje rašlje. Donese on to oma i s njima u vatru. Kako on to u vatru, a plamen bukne do neba, u šumi nastade strašan jauk, k'o da sva drva plaču, i u to skoči iz vatre živa baba, a i zmija. Al' ti se zmija nije šalila već oma skoči na jedno drvo i devetputa se obavije oko vrva, zatim se sklizne s njeg, a na vrvu ostade jedna mala k'o vatra crvena zmija, pa i ta devetputa obavijena.

„Šta je to?“ poplaši se ovaj, kad je to ugledo.

„Šta je? Saš ti vidit' šta je“, na njeg će baba i zatim skoči do svoje zmijske, zmija se opet obavije i hajd u vatru obadvoje i skamene se ponovo. Vatra počne gorit' k'o i prija. Onaj se sad tu čudi, pa pogled' ovamo, pogled' onamo, kad jedared ono drvo skoči iz zemlje, a on potrč do vrva korena k'o da ga kogod vuče, obavije se devetputa, a drvo skoči opet u zemlju i on počne stenjati k'o i oni ispod drugi' drva.

„Jesi l' vidio šta je“, vikne onda baba iz vatre. „Ko sa mnom učini dobro, taj dobije ovo. Bisnog kera ne treba milovati“.

Tu ti stenje sva šuma, ne samo jedno drvo već ispod svakog stenje po jedan. E, al' onaj što je izio glavu od zlatnice, onaj se već naputov'o i vratio se do raskršća, a kad on tamo, vidi da je nož krvav. Sad je već znao, da je njegov brat mrtav, pa se on oma krene da ga traži; barem će ga saraniti, kad je već mrtav.

Odio, brodio i tušta zemalja već proš'o, dok jedared nije došo u jednu varoš, pa će tu svratiti u veliku mijanu, da se naužina. Dobro se on tu naužno, dugo već nije io kašikom, pa će on zatim iskati ladne vode, da malo razbistri glavu. — „Ej gospodaru“, mijandžija će njemu, „da je kod nas tako lako vode dobit', al' tu svakog miseca moramo dati divojku, da je zmaj poide i samo onda dobijemo vode. Vina ima k'o kiše, al' vode samo za lik gospodaru, jel svega taj jedan bunar imamo u svoj kraljevini, a u njemu zmaj sidi. Eto, sutra će nositi kraljevu ćer, da ona pogine — već smo dotle dotirali?“ — „Pa di je taj bunar?“ pita ovaj mijandžiju, kad je riči razumio. — „Šta će vam to, gospodaru, bolje da ne znate, da ne vidite kako će kraljeva ćer glavu izgubiti“, odmane mijandžija. — „Ne brigaj ti ništa“, ne da se ovaj, „već ti samo kaži di je taj bunar, a za drugo nek te ne boli glava“. Dobro, kad je tako, uputi njeg mijandžija, ovde i ovde i ode on upravo tamo. Doš'o on blizo tog bunara, kad tamo vidi on niku kapelicu. — „Da se barem prvo bogu pomolim“, kaže, „ka' ću već na zmaja“, pa će on u tu kapelicu. Kako on da će vrata otvoriti, a ispod praga ispane prid njeg jedna cidulja, a na cidulji piše: „Iskopaj ciglje ispod praga i izvuči sablju što je pod pragom; to je zmajeva snaga, s njom ćeš ga ubiti.“ — Oma on daj kopaj i nađe tu sablju pod pragom i uzme je.

Prošlo tu vrime, nije ni mislio da je već jutro, kad jedared začuje on di udaraju bubnjeve, kako sviraju i prate kraljevu ćer zmaju. Svi su u crnom, kad znadu, da je više živu vidit' neće. Smiri se jedared svirka, pa će onda izaći i on iz kapelice. Od svita onda već ni traga; svi su pobigli, samo je kraljeva ćer tu ostala. Ona ku' će bižati, njoj je sve'dno; ako pobigne od zmaja, ubiće je ljudi što njim nije vodu zaradila. „A šta si ti tu doš'o neznani delijo, kad već ja moram glavu izgubiti“, na ovog će ona, kad ga je ugledala. — „Biž oda'le dok možeš, jel sa' će zmaj iz bunara, pa će i tebe progutati“. „Ta ja mislim, da neće ... ni tebe, a ni mene. Ti tu samo sidi i suze ne roni“, al' se u to voda već muti.

Oma ovaj kod bunara, nuz rovaš, a zmaj na svaku stranu od rovaša ispruži po tri glave, pa zviždi i ziva do stra boga! Mane ovaj sabljom i ociče mu tri glave što su bile na njegovoj strani. Zmaj se razbisni, okrene tamo druge tri, a ovaj opet fickác i opet odlete tri glave; zmaj opet mane na njeg žvalama i opet odlete tri glave i opet tri i tako zmaj pade mrtav.

Kad se sve smirilo, svit počo dolaziti rad vode. Oni su se dosad sakrili kud koji i nisu ni nos pokazali od stra'. Sad misle da je zmaj kraljevu ćer već izio, a za ovog deliju ni ne znaju. Kad oni tu, a kraljeva ćer živa. „Šta, ti nisi očla zmaju: mi nećemo dobiti vode!“ pa će njoj, da će je ubit, al' u to skoči i onaj, pa: „Ne braćo, ne dirajte u nju, ja sam zmaja ubio“.

„Šta je?“ pa svi bliže, a kad tamo, vide oni glave zmajeve. Hu! oma tu pokidali crno sa sebe, pa opet u svirku i u veselje. Daj mi te igre i daj mi tog veselja. Ljudi se napili vode i svi se opili, tako dugo su je bili željni. Oma tu sav narod prid kralja i kažu oni njemu, da za tog mladića treba da se uda njegova ćer. Ni kralj nije drukčije mislio i tako ovaj što je izio glavu zlatne tice postane kraljev zet, a već posli kraljeve smrti kralj.

Sad prošlo tu fajin vrimena, živi on srično, kad jedared siti se on zašto je on ovamo doš'o. Kaže on ženi šta je i kako je i oma se spremi pa će ić' brata tražit'. Ode on po šumama, po ritovima i planinama i odio brodio i svud se okrenio, dok nije i u tu šumu doš'o. Kako on tu koracio, oma ti on čuo ono stenjanje. Sluša on a ono ispod svakog drveta stenje. Sluša... „Šta to mož' bit' bože moj, ta to je niko čudno zlamenje!“ misli se on. „Tu treba paziti. Bože ti pomози!“ pa on u šumu, al' dobro se čuva svačeg. Ide on, trabunja svudan, a sva šuma stenje, pa sve ispod zemlje. Vidi on posli i to, da na vrvu svakog drveta stoji mala k'o vatra crvena zmijica. To se njemu još više ne sviđa, pa se on još jedared prikrsti i „Bože pomози!“ Ide on sad dalje, kad jedared vidi on i vatru, pa će bliže. Kad tamo, vidi on sadžak i di pod njim vatra gori i kako na njemu sidi kamenta baba i oko nje devet puta obavijena zmija, pa i ona sva od kamena samo joj glava živa. — „Alaj brate, kad bi ti na ovu vatru metnio tri grane koje po troje rašlje imadu, ti bi nas od kamenila oslobodio“, oma njemu zmija. — „Vidi ti nji', zmija pa divani — „tu se treba čuvati!“ Sad ništa, ode on i nađe tri take grane, ociče i' sabljom i odnese tamo, al' sablja uvik u rukama. — „Alaj brate, šta će ti ta sablja?“ na njegovu zmija. — „Bože moj, valjda ne možem s prstom ocići ove grane“, pa on to baci u vatru. Kako on to u vatru, a plamen bukne do neba i iz njegov' iskoči baba i zmija, al' ti se zmija oma uputila na drvo. — „E, nećeš“, pa on do nje i prisiče je sabljom, a ona na to nestane, k'o da je zemlja progutala.

„Šta ode stenje?“ oma će on na babu. — „Ne znam sinko!“, pravi se baba nemtutko. „Znaćeš ti oma“, lati se on drugog divana, pa babu sabljom i ociče joj jednu ruku. „Joj, joj, sinko, nemoj me dirati, kazaću ti“, oma se babi odrišio jezik.

„Zato kažem!“ a sablju ne ispušta. „No, divani!“ zapriti još. — „Tu stenju ljudi, koji su obavijeni devetputa oko vrva korena“, kaže njemu baba, a sva dr'će od sablje. — „A kako nji' mož' od tog osloboditi?“ — „Joj sinko, kad ja to ne znam?“ počne se baba opet prinemagat'. — „Ne znaš?!“ a već 'oće da siče. — „Znam, znam sinko, samo me nemoj dirati“, opet sablja jezik driši. „Popni se na svako drvo i ubi onu vatrenu zmijicu, tako ćeš i' osloboditi“. — „Dobro, al' da mi ne bi pobigla“, mane sabljom i ociče joj obadve noge. Popne se on oma zatim na najbliže drvo i ubije zmijicu. Kako on nju ubio, drvo se izvrne iz zemlje, a s vrva korena se odmota čovik i

sav se niki odbaci. Tako on redom i nađe i njegovog brata, a kad je pogledo u jamu di je koren bio, ono puno puncato dukata. Kako i ne bi bilo, ta koliko noćiju je tu bio toliko puta tri dukata.

„Av brate“, kaže onaj kad su se već izljubili, „što sam ti se na ovom korenu namučio! Kadgod se drvo napije i naide, ono naraste malo, pa uvijek dublje u kamen, a ti na vrvu korena kopaj kamen! No ništa zato, jel sad sam jak da me ni grom neće savladati“. A i jeste jak, one mišnice ko čvorovi od drveta.

E, tu oni sad ubijali zmijice nika tri miseca dana, pa ti se šuma sva napunila ljudi. Tu su ti govedari, volari, čobani i svinjari, majstori i parasnici — ta svakog vruga u toj šumi. Idu oni sad dalje — traže — i došli do jedne velike planine, pa će i priko nje prići, da vide ima l' i tamo zmijica. Priće oni, al' je planina stra' boga visoka, triba se dugo i dugo penjati priko nje. — „Nećemo se mi penjati ni gnjaviti“, kaže onaj s korena i ni pet ni šest, već se zatrče i probije glavom sav kamen u planini — al' odjedared! Prošli oni sad kroz tu pukotinu u planini i već će izaći na drugu stranu, al' se tu stvori jedan veliki 'rast, pa zatvorio put prid njima. Šta će, već ded — tu će oni pilati 'rast i ovamo, pa onamo, al' ti se u to rasrdi onaj s korena, pa ne da, već: „Puštite vi samo mene“, pa kad je onda zgrabio 'rast u šake, al' na paramparčad ga smrvio. Kako on njega smrvio, a iz njeg ispade ona kamenta zmija s babe i pritvori se u lipu divojku.

„O, ti si moj otkupitelj, za tebe ću se ja udati“, skoči ona, korendžiji oko vrata i svima ispriповida, da je ona najstarija ćer ovog i ovog kralja i da je nju baba uklela: „Da sam zmija i da vabim ljude, dok me kogod ne ubije, a kad me ubije, da sam u ovom 'rastu, dok ga kogod na paramparčad ne zdrobi. Sad sam ja i svi ljudi s korenja izbavljeni, a baba je dosad već crkla — krv joj je istekla iz nogiju; sad se možmo veseliti.

Tako oni i urade i daj tu u veselje i u svirku, al' ti onaj brat što je glavu zlatne tice izio, navalio na onog, da ide njegovoj kući. Navalio on, nek dođe da vidi kako on kraljuje i sve ga nagovara, al' korendžije ne dadu. Ni čobani, ni volari, ni svinjari neće ni da čuju, već ovaj sa tičijim srcem nek ostane tu i nek njim je kralj, a kraljica kamena zmija. E, kad je tako, nije drukčije, ovaj s glavom se lipo oprostio od nji' i ode kući u svoje kraljevstvo, a brat s dukatima ostane i uzme se s onom divojkom od zmije i postane tu kralj. Tako eto postane kralj i jedan i drugi i kraljuju još i danas, ako nisu umrli, a ako su umrli bog će znati šta je s nji'. Ko od vas zna šta rade, nek mi kaže. Dabome!

(Bunjevačka narodna pripovitka).

Čuo od Marka Vojnić-Purčara:
Balint Vujkov.

Srića

Bio sam srićan kao nikada. Bio sam radostan kao nikada. Bio sam zadovoljan, ponosan, ditinjast, dobar, blag kao nikada. Volio sam je...! Naše ditinjaste, vedre i srićne duše smijale su se u čaru i lipoti mladosti, sriće i ljubavi, jedna prema drugoj. Nismo znali za zlobu i mržnju ljudi, nad svakim siromakom sažalili smo se iz srca; naše duše bile su otvorene samo dobrim nežnim osićajima, — da, mi smo se volili, bili smo puni blaženstva, mira, ljubavi i sriće... Bio sam srićan kao nikada.

Često znali smo se šetati. Na ulici ne bi primećivali nikoga. Gledali smo tada jedno drugom u oči... Njene plave oči sjale su tada poput slabih prolićnih sunčanih zraka, koje dušu kripe i sićaju je da će kroz koji dan razbujat se šareno cvijeće i da će sunce sjati toplije; da će leptiri letiti sa cvita na cvit, da će pčele svoju milu, uvijek istu zazujati pismu; da će flora, carica lipote, u bogatstvu svoga kraljevstva tiho, radosno, u dahu mladosti i lipote divojačke duše zavladatai poljima, baštama, lugovima, šumama i da će ptičice u srići i lipoti prirode, vesele, razdragane Životom zapivati pismu srca i ljubavi, pismu Sunca i Sriće...

... Njene plave oči sjale su i dalje

... Bio sam srićan kao nikada.

K. Dalberski.

Volim

Volim dušu svoju, kao zvjezdu Krista,
U gibanju vječnom vasionim letom,
Očaranu slašću i istinom svetom,
Što nastoji moćno da ostane čista

Volim srce svoje, što strada a ljubi,
A što ipak voli drugo srce jedno
Tako snažno, vjerno, kao d'jete čedno,
Iako ga ono prezire i dubi.

Volim dušu svoju, volim srce svoje,
Ovu divnu dušu simboličnog krina,
Natopljenu dupko životnih milina,
Ovo milo srce, kao život što je!

M. B. K.

Poslidnja nada u životu

Plovi moja lada
na velikom moru jada,
tražeći zemlju sriće i radosti
na kojoj bi mi nestale
brige i žalosti.

U tom traženju prode
me i mladost,
a još nisam doznao
šta je srića i radost.

Crni je za mene život,
okovane su mi ruke,
u bolnoj nemoći
slušam samo srca svog grč

oličenje gorke, strašne muke.

Život? Mladost?... Ha ha ha...
Sa svih strana pritiskuju
mene
samo teške, tužne uspomene.

Nada me izda...
Sada već vidim da je
sve badava,
zemlju sriće i radosti
naćiću tek tada,
kad dođe onaj
koji mi oči
na vični san zaklopi.

Mirko Kozbašić-Šokac.

Marijan

Živili su oni dobro, bog bi nas pokarao ako bi rekli, da je rđavo. Siroti su bili, nema o tome govora, ali siroti koji čestito žive. Oćuh je bio prosti radnik na željeznici, dobijao skromnu platu, ali dovoljnu za njih troje. Imali su oni i malu kućicu u kojoj su se lipo smistili, malo zemlje na kojoj im je rodio godišnji kruv, a ni vino za svece nisu morali kupovati, jer je Marijanu od rođenog oca ostao osridnji vinograd. Imali su oni pomalo svega, pa još i triput nediljno mesa, jedino su novaca malo vidili. Novac bi se zadržao samo pet šest dana iza primitka, zatim bi ga smistili tamo di su dugovali. U novcu nikad kraj s krajem sastaviti, jer bogme, kad siromašan ćovik sina ući, tu treba novaca.

Marijan je uvijek bio dobar ćak, profesori su govorili materi, da bi bila šteta, kad bi se ostavio nauka i on se nije ostavio. Mater i oćuh su se starali o svemu, a Marijan je ućio. Nije njegov oćuh bio kao drugi; on je bio bolji no drugi roćeni otac. Ne, nije on Marijana ni milovao ni mazio, a boće saćuvaj, lju-bio; štaviće ritko su oni mećusobno i govorili, ali kad bi oćuh govorio o svom sinu s komšijama, ćavao bi oćuška svojoj lju-bavi prema njemu. On bi se tada prsio i koćoperio kao pućak i ćonosno govorio o svom „advokatu“. „Jest, Marijan je sada student, gospodin student i on će biti, on mora postati advokat“, hvalio bi se on komšijama, koji su te stalne hvale slućali sa malo zavisti, a pomalo i s radoćću što će kogod i iz njihovog kraja postati advokat. Marijan je dobro znao za ovu ljubav oćuha i

on je poštovao, ali nije bio priroda koja to voli pokazivati, zato je vrlo ritko i govorio s očuhom. Iako bi se kadgod upustili u razgovor i onda bi samo Marijan govorio, a očuh se samo čudio i divio njegovoj mudrosti, jer je za njega bilo mudro sve što bi njegov „advokat“ rekao. Ni u novčanim pitanjima nisu dolazili u dodir, jer svu kuću je vodila mater i obadvojica su od nje tražili, kad bi im tribao koji sitniš. Marijan bi najviše tražio u subotu, jer najviše se onda provode gospoda studenti, pa naravno i on s njima. Nije on nikad kazao koliko mu triba, no bi samo procidio kroz zube: „Moj dug!“ i ne gledajući na mater pružio ruku. Mater ne bi rekla ništa, no bi određenu sumu stavila u ispruženu ruku ili se izvinjavala, da večeras može dati samo ovoliko ili onoliko. Marijan je ne bi ni onda pogledao, no bi zgrabio novac i šmugnuo bez riči; nije mogao trpiti materino izvinjavanje i pritajenu bojazan u njenim očima, da mu neće biti dosta. Njega je peklo, jako peklo, da on odrastao čovik, „gospodin“ student mora živiti na račun svog siromašnog očuha, koji se muči po znoju i zimi i za njega odvaja od usta. Nikako nije mogao tražiti, bila mu je najveća muka, kad bi morao pružiti ruku sa izrazom: „Moj dug!“ A još kad bi mu se mater počela izvinjavati, da je novac ovamo i onamo potrošila ili vratila kaki dug ili kad bi očuh zatražio na duvan, a ona odgovorila: „Odakle? Ti misliš da ja pravim novac? Dala sam ovom, dala sam onom“ ... on bi tada samo natukao šešir i nestao od kuće. Gledao bi pravo, i brzo jurio ulicama ni sam ne znajući kuda, sve dok se teške misli ne bi staložile. Bilo mu je teško iskati, ali morao je; on je gospodin student, a za studentski život triba novaca, jer svaki student hoće da proživi „studentski život“. Mogao bi on i bez novaca; drugovi su dobri, ali on neće da mu drugi plati, on je ponosan. Višeputa je govorio u sebi i odlučivao, da se neće pokazivati među drugovima, neće trošiti ... e, ali još samo godinu dana studentskog života ... tu godinu će još sitničariti — tu godinu još mora studentski.

I ovog večera je morao iskati; bila je subota i zabava studenata, a on još u odboru za priređivanje. Poslidnja njegova studentska zabava! Tu se mora pokazati: on je Marijan! Bio je siromašan, ali kavalir, a za novac nikad nije cicijao, a još na njegovoj zabavi ... Morao je računati da izade sa svojom malom zalihom, ali tvrdičluk? Ni mater mu nije volila da bude poslidnji i zato se starala, da mu uvik zadovolji s te strane. ... Ali ovog večera je Marijan sam šetao sobom, stalno mrštio čelo, grizao usne. Crno odilo, bila tvrda košulja, poša, lakovane cijele, sve, sve je to ležalo spremno ... samo se tribao obući za zabavu, ali on se nije oblačio. Danas je njegova zabava, ali on ne može ići ... „Ne može! Ne može!“ sam je sebi

tumačio, a nije znao zašto. Pozdravljenje je već odzvonilo sa tornja velike crkve, on se još nije oblačio. Iskao je on i dosad od matere „dug“, ali večeras ne može, pa da ga ubiju: on je Marijan, on je ponosan, on je gospodin i baš sad ne može... Da mater nije to uradila... možda... ali on voli svoju mater, on ne može proigrati njezinu muku... Mater je otišla još u četiri sata od kuće, a on je znao kuda. Nije ona rekla ništa, ali on je znao. Ovog miseca je očuh bolovao, nije dobio ni pola plate; u kući nije bilo ni pare... Marijan je volio, strašno volio svoju mater; šetao se po sobi i vidio je kako ona od četiri sata moli i priklinje njegovu bogatu tetku i kako joj laže, da joj je novac potriban na ovo i ono. Tetku je mrzio, jer je uvijek bila protivna tome što on uči. Bila je bogata, bezdušna, volila je mučiti slabe i tek posli muka im dati onu mrvu. Marijan je vidio, kako mu mater muči za te krpe od novaca, a znao je i zašto je muči... Tetka je bila tako oštroumna i lukava, da je znala kome novac treba i bez svakog uvoda je dobacivala Marjanovoj materi: „Što ne ide kopati taj tvoj?“ Da, Marijan je to sigurno znao, on je vidio... Vidio je kako mu mater plače, moli, kako joj se tetka smije i ruga, a ona sve to trpi, jer zna da će posli muka ipak dobiti novac. Samo dok se tetka nasladi mukama... Tetka uzima ključeve od kase, pride joj, mater odane... a tetka ponovo baci ključeve i ironično joj se smije. Mater ponovo moli i laže..., laže!... Tako to ide, već od četiri sata... mater moli, plače, a tetka uživa u njezinim mukama. A zašto to? Zar on može sad iskati? Zar to da protuče. Mater će sad dotrčati s novcem, sva iznurena, izmučena i još će se i smijati i lagati, da tetka dosad nije bila kod kuće; samo da on ne bi doznao ništa. I kad bi joj ko spomenuo za tetkinu zloću, ona bi tvrdila da je tako što kod ljudi nemoguće. Zar to mora biti? Krv mu je pošla u glavu, u mraku je vidio crvene krugove, plamteće modre vatre, vrilu krv i sto grdosija, zatim je snažno zgrabio odilo i cipele i sve lupio o zemlju. Udar cipela ga trže, jer se u drugoj sobi čulo pucanje kreveta: očuh se pomakao na ovu lupu. Šta, zar je i on tu? Ovo mu natira krv ponovo u glavu. Što ga ne grdi, što ga ne psuje, kad on lupa cipele i odilo iz njegovog rada kupljeno. Sve je to očuh proznojio i sad mirno gleda... ta mirnoća je užasna. Držanje očuha ga je ljutilo; on je želio da očuh grdi, da bi mu mogao uzvratiti, da bi se imao s kime svadati. Svadati se morao ovog večera, jer bi inače poludio. A najzad, kako i može da se ne svada? Ko je svemu ovome kriv? On? Ne; kriva je mater što ga je učila, kriv je očuh što ga je izdržavao, što ga je napravio „gospodinom“. Zašto je to radio, kad mu džep ne može napuniti kako dolikuje jednom „gospodinu“, jednom studentu... Zašto su ga učili, kad su znali, da on nije

za gospodsko društvo . . . Da je on ostao prost radnik, zanatlija, on bi se zadovoljio sa manjim, ne bi bio „gospodin“ . . . a ovako?! . . .

Prsa su mu se nadimala, strašno je duvao i koračao velikim koracima kroz sobicu, boreći se sa nevidljivim protivnicima i stalno bacao krvavi pogled prema sobi, di je očuh bio. Svaka žilica, svaki mišić mu je nabreknuo od snage zadržanog bisa. Razbisnio se, porušio bi cio svit! — U to sat izbije pola devet . . . To ga je potreslo, kao da su ga snažno udarili u glavu. On bi već morao biti na zabavi, strašno mu sine u glavi, morao bi pripremati . . . Muzikanti su već tamo, pritsidnik priredivačkog odbora se dere, daje upute . . . drugovi i divojke se skupljaju, ćeretaju . . . ogledaju se u ogledalu, ukradenim pokretima popravljaju na sebi ono što se još može popraviti — a on se još nije ni obukao. Zašto? Što on ni pribite pare nema u džepu? Zašto to, zar on nema na to pravo k'o i drugi? Pa onda!? — ni drugi možda nema . . . ali on je Marijan! Počeo je tražiti po džepovima, po fijokama i budžacima, ali nigdi se nije zabunio ni koji sitniš; džepovi su beskrajno duboki, beskrajno prazni, a u fijokaam ziva mrak . . . Mrak, svuda mrak, sva je soba mračna i gle, u tom mraku počnu nicati džaćići, zatim poveći džakovi i najzad čitave gomile zlatnog i srebrnog novca. Šta će on s tolikim novcem? Marijana zbuni ova silina novca, posli one beskrajne siromaštine, zagrabi šakama i počne ga rasipati na sve strane . . . neka ga svi imaju, neka se niko ne muči . . . i rasipao ga i rasipao bi ga ni sam ne zna dokle, da nije čuo užurbane korake u drugoj sobi. To je došla kući mater. U četiri sata je otišla — sad je došla. Marijan se naglo siti i čudno: u mraku raspoznade brojke na satu. Poduze ga užasna vrućina, htio je od nje pobići, ali ona je sve više i više rasla . . . stane ga gušiti . . .

„Di je Marijan?“ čuo je on glas materin, kako pita za njega.

„Eno ga u sobi, sigurno se već spremio“, odgovori blagi glas očuha. Mater odmah zapali lampu i užurbano pođe u Marijanovu sobu. Marijana ona vrućina toliko zbuni, da nije mogao ništa, no je sav ražbarušen, oznojen stojao nasrid sobe. Mater se skoro uplašila, kad je opazila sina, ali se brzo snade, načini lice kao da nije ništa primetila i smišeći se zapita: „Ti se još nisi spremio?! Već bi morao biti tamo, znaš da bez tebe ne mogu ništa?“ Ona je ovo rekla, samo da bi što rekla, a Marijan je stojao, gledao pronicljivo materi u lice kao da štogod traži i kao da ne čuje pitanje; zatim bez ikakog uvoda izbaci, kao iz busije: „Mama vi ste plakali!“ Mater se nelagodno trgne i nehotice opipa rukom oči, da se uviri da već nisu mokre i kad se uvirila da suza nema, ohrabri se za dalju igru i odvrati

sinu sa umirujućim osmijkom i kao da se čudi: „Bog s tobom sine, a zašto bi plakala?“ Marijan se nije dao zavarati, no se pomakne naprid, unese mater u lice i čisto sugestivno ponovi glasom, koji je izgledao da dolazi iz druge sobe: „Mama, vi ste plakali!“

„Ta idi sine?“ ... pokuša mater odmah ga odbiti, ali se Marijan na to tako strašno razjari, da poviče kao bik: „Plakali ste, razumite?! Kad ja kažem, da ste plakali, onda ste plakali!“

Mater se strašno uplaši, nije stigla ni da odgovori, ni da poriče, no uvuče glavu među ramena i začuta. I očuh je čutao u drugoj sobi, a Marijana to još više razdraži. Počeo je mlatarati rukama, trčati po sobi i misliti, misliti i opet strašno misliti i nije mogao čistu misao poroditi ... Kad je plakala, vrtilo mu se po glavi, za njega je plakala ... zašto mu ne kaže, zašto mu ne lupi u lice i ne pribaci ... Zašto laže, zašto nije ona iskrena, kad on biti ne može ... ta on bi tako volio pokazati svoju ljubav ... on je voli ... ali ... zašto on mora gledati uplakane oči njezine, kadgod ih zadesi nevolja i novaca nemaju, a njemu triba. Ogorčeno lupi rukama o zid i beznadno slegne ramenima. — Vidi on, u gdikojeg njegovog druga novaca kao plive, a on?! Eno i u prošlu subotu onaj debeli Švaba pije s njima na veresiju i lupa buđelar o zemlju, jer nema u njemu ni pare. On nema! ... Htio je buđelar ostaviti na podu, a kad su ga podigli iz njega vire tri bile hiljadrke! On nije znao za njih, zaboravio je za tri hiljadarke, a on, Marijan mora da drži u pameti i tri groša ... on, Marijan? Svit bi tribalo razlupati, ponovo praviti, svit je nepravedan ... Dode mu strašna volja za razaranje i mišići ponovo nabreknu ... On računa unaprid svako pivo, svaku kiflu, jer prid drugovima ne smi pokazati da je siromašan, on, „gospodin!“ i kad drugovi pitaju: „Hoćemo li još?“ on krišom turi ruku u džep i brzo pribroji svoju sitnariju i tek onda skoro bojazno dobaci: „Ja ne marim!“ Oni drugi su drugo, oni otvoreno priznaju kad im nestane i traže jedan od drugog, ali to je drugo: onima je i otac i dida i pradida bio „gospodin“. To nisu nova gospoda ... oni to već mogu ... I sad, zašto on nije na zabavi, zašto on tu trči po sobi i mlataru rukam ... Zašto?! On se sav tu izgubio, zaboravio šta je počeo i šta bi htio.

Pogled mu pade na mater, koja se sva skupila, kao da hoće da je ne primete, kao da se boji. Bojazni pogled matere ga zbuni i on čisto izgubi vezu, zaboravi o čemu se radi, samo mu ostade jasno, da mu je štogod teško, jako teško ... Bude mu žao matere, volio je kao nikoga; želio je svu je izljubiti i iskati od nje oprostaj ... ali on nije bio tog stvora. Da je ko drugi nju ma i prstom tako, on bi ga s mista umlatio, ali pokazati, da je voli — kao kaka sentimentalna divojčica — to nije mogao.

Zatim . . . on se sad mučio, nije znao zašto ni krošto, ali mu je bilo strašno; derati, svadati se morao, kad je već započeo. Okrenuo je glavu od matere, jedan časak zurio kroz prozor, zatim se naglo okrenuo natrag i osornim glasom se izderao: „Šta je, šta hoćete tu? Šta se ne gubite?“ Mater se nije iznenadila na taj glas, nije se ni trгла, ni pobigla, kako je to Marijan očekivao, pa ga to još više razljuti.

„Šta želite od mene?“ poviče on još strašnijim glasom.

„Ništa sine Marijane“, bio mu je odgovor, koji uvridu nije htio primiti, no je dobrostivo zvučio. „Zašto se ne oblačiš, zašto ne ideš na zabavu?“ zapita još mater, posli kratke stanke, a Marijanu drugo nije ni trebalo. On je zapravo ovo i očekivao, ovo mu je bio kamen temeljac, na kome je morao sazidati svadu. Svadati se morao . . . morao . . . Nije znao zašto . . .

„E, tu smo“, viknu štogod u njemu“, tu smo izgubili vezu, za ovo je sve onako! „Zašto nisam otišao na zabavu? A mogu li otići na zabavu? Di mi je novac za nju, di je? Ja nisam dronjo, da živim na tuđ račun . . . ja sam „gospodin“, a di mi je novac da budem „gospodin“, rasplamsa se Marijan. „Vi mislite, da na zabavu može samo onako? Znate li vi ko sam ja, znate li kako društvo imam?“ . . .

Mater je vidila i dobro razumila šta se dešava u duši njenog sina, te brzo prisiče njegovu dreku, jer je znala da bi se to, u slučaju da dalje pođe, svršilo sa jednim očajnim i ludim ispadom. Brzo izvuče novac ispod pregače i pruži mu ga. „Evo sine Marijane, spemila sam ja novac, samo si se ti tribao već obući. Hajde obući se brzo, još je vrime“ . . .

Marijan je bio zaustavljen na ovom polju; usta su mu začepili, ali njegova narav nije dozvoljavala da ga zauzdaju, kad se on jednom krene. Večeras ima, da napravi čudo, da se osveti ma kome . . . jer se njemu svete . . . Nije gledao, nit je imao za to prilike da jasno vidi, ko mu se sveti . . . Kad je vidio novac, to ga je istina zaustavilo za jedan tren, ali on hotimično pojača svoj bis. „To je novac? Vi mislite, da ćete mi s tim oči izbiti? To je za šuce i berbere, ali za mene . . . Šta ja mogu s tim? I vi bi, da još idem na zabavu?“

Mater je snosila bis sina, samo je dobrostivo gledala u njega, a sina je to peklo, jer mu je tvrdoglavost branila, da prizna, da je mater u pravu, a mater ni riči za svadu . . . Nikako, da ga i ona grdi, da uvridu vrati . . . On se čudno zaglibio, di ni sam htio nije i sad mu je izgledalo lakše ići naprid, kud mu eto nisu dali, a natrag nije mogao . . . Ljubav prema materi se opirala bisu . . . nije mogao više podnositi pogleda materina, no je počeo vikati, trčati po sobi i mumljati kao lud. Zašto je on taki, zašto ne može biti iskren — sentimentaln; zašto se on pravi taki . . . Zašto je njemu teško iskati taj novac i

zašto ga sad ne može primiti? Zar zato što ne može gledati uplakane oči materine, jer on zna, da ona to od sebe odvaja i od četiri sata... Zašto on to ne može njoj reći, a zašto ona ne razumi, da on to njoj ne može reći. Vidio je on matera sa dicom, pa su tako iskreni, tako prisni, tako jedno drugo razumiju, ali on... A zašto je do ovog došlo? Ko je tu kriv? Prsa su mu se hteli prolomiti, u mozgu su plamteli strašni ognjevi, izbijale igle kroz kožu... Proklinjao je i zabavu i to, da je on „gospodin“... ali on je ipak bio na to ponosan, ponosan što je student... „gospodin“...

Mater je još uvijek gledala i novac držala u ispruženoj ruci. Naposlitku joj dosadi, da on tuda trči i mlatara rukama, te tiho progovori: „Evo sine Marijane, ovoliko je; ja ti više ne mogu dati, pa kako te volja“ s tim ostavi novac na sto i polako pođe napolje. Marijan je odmah razumio riči, ipak nije bio načisto sa značenjem, tek kad je ona stigla do vrata, tek onda on izbaci naprid bradu, izbulji oči i poviče: „Više ne možete dati? A zašto ne možete?“ Znao je da rana boli, ali on je htio još uz to i bosti: jedan bol će možda ubiti drugi ili ako sam proizvede jači, lakše će trpiti slabiji koji sam od sebe dolazi. „Meni triba“, poviče još.

(Nastaviće se).

L. B. Snagan.

Podaci za povist Bunjevaca

1500—1686

Mnogo se raspravljalo do sad o tome, kada su Bunjevci došli i kada se prvi put spominju u Podunavlju, ali nažalost nijedan Bunjevac osim I. Antunovića, P. Kujundžića i M. Mandića, nije se trudio da napiše povist onako, kako bi ista imala i istorijsku vrednost. Osim Bunjevaca pisali su našu povist, drugi, koji su (izuzev Dr. Jovana Erdeljanovića)¹ samo nuzgredno pisali o nama. Oni koji su pisali više o Bunjevcima, pisali su tendenciozno, iskorišćavajući našu povist u svoje partijske ciljeve, tako da nemamo ni jednog „našeg“ čovika, koji bi sa ozbiljne i nepristrasne strane prignuo, da napiše povist Bunjevaca. Ako se tako napiše bunj. povist onda će se sasvim drukčije opisati naš dolazak u Podunavlje i naše poriklo. Ne ostaje nam ništa drugo nego da napišemo mi sami „našu“ povist onako kako nalazimo podatke o nama u starim knjigama i spisima, a također služićemo se i novijim izdanjima koja su više objektivna prema nama.

¹ Mi, Bunjevci Omladinci uvijek ćemo biti blagodarni Dr. J. Erdeljanoviću, što je se potrudio da izda tako veliko delo od 408 str. O Poroklu Bunjevaca.

Slavena je bilo i prije godine 1500 u krajevima gdi danas Bunjevci žive, to se vidi iz imena gradova, sela i pustara, koja se spominju u raznim starim spisima. Godine 1462 spominju se sela u Čongradskoj županiji: „Bajmok, Palij i Pachyr“.² 1478 god. spominje se u gradu „Baču“ kanonik „Tavankut“.³ Ivan Corvin pridaje godine 1504 Török Imri ova mista u Bački Zabolka, Tavankut, Madaraš, Šebešćen.⁴ Sva su imena mista slavenskog karaktera. Godine 1520 iz parbenih spisa velmože Cobora Josipa vidimo slideće općine slavenskog obilježja u županiji Bodrogh: Sary, Budi, Bodrogh, Laka, Chanád, Dáwoth, Kayand, Gara i Chesapa.⁵ U općini Tóthfalu su po ovakim imenima popisani stanovnici: Pava Toth, Pava Bodroghy, Lowre Wargha, Thoma Cheke, Ilia Toth, Ilia Kovács, Mate Mikus, Bartal Wargha, Miholja Weselw, Blaž Banchyd, Đuro Tewtho, Ivan Kokwt, Stipán Vuch, Benzco Toth, Stipán Wargha, Blaž Chonok i Diniško Turcin.⁶ Sva su imena slavenska a prizimena, osim nekoliko, madarska. Svi su ti stanovnici plaćali biskupsku desetinu. Ako se uzme u obzir da su Srbi pravoslavni zaključkom Ugarskog sabora 1491 god. izuzeti t. j. oslobođeni plaćanja biskupske desetine,⁷ onda je sigurno da su ti stanovnici katoličko-slavenskog karaktera. Godine 1522 u popisu biskupske desetine spominju se mista: Banchya,⁸ Vayzka, Cerefalwa, Monostorszegh.⁹ U Cherefalwi i Monostorszeghu spominju se ova imena: Petar Morich, Barnaba Thwda, Lovre Thus, Petar Nema, Lovre Miszaros, Petar Milath, Benczo Barich, Mihojla Bacha. U selu Borani spominju se imena: Benczo Miche, a u Hedwaghu: Ivan Suga, Lovre Ochick. U ostalim mistima spominju se još ova imena: Mathia Iwetka, Bartul Bichak, Imra Bobich, Stipan Pogacha.¹⁰ Godine 1526, 1527 prije i posli Cara Ivana Nenada, Bačka je bila strahovito opustošena. Pošto su vlasnici zemlje i gradova bili madarski velikaši oni su se isprid te pustoši povukli na sever, ostavljajući svoju slavensku raju da biži kud zna. Vrlo malo stanovništva je priživilo to pustošenje Turaka, a posle Ivana Nenada Turci su potpuno 1537 god. osvojili Bačku, i oni su sa sobom iz već osvojenih krajeva doselili Bunjevce¹¹ u opustošene krajeve podunavlja. Bunjevci su tu našli svoju

² Antunović: Rasprava, 62 str. Iványi: B. Bodr. Várm. helynévtára I köt. 11 str.

³ M. Mandić: Sub. Danica 1897 g. 49 str.

⁴ Iványi: Bács-Bodrog Vármegye Helynévtára I. köt. 131 str.

⁵ Antunović: Rasprava 60 str. Iványi: B. B. Várm. Helynévt. I köt. 33, 60 str., III köt. 25, 38, 61, 69 str.

⁶ Antunović: Rasprava 61 str.

⁷ Dr. Rudolf Horvat: „Hrvati u Bačkoj“ 4 str.

⁸ Iványi: B. B. Várm. Helynévtára I köt. 18 str., III köt. 19 str.

⁹ Antunović: Rasprava 61 str.

¹⁰ Antunović: Rasprava 61 str.

¹¹ Dr. R. Simonović: Etnografski pregled Vojvodine 13 str.

braću koja su priživila pustošenja 1526 i 1527 godine. Među Bunjevcima se zadržalo prizime Mironicki¹² u Čonoplji. Selo Mironich postojalo je prije Mohačke bitke i tako isto imamo prizime u Tukulji (Mađarska) Pogača. Posle godine 1537 nastaje tursko gospotstvo u Bački. Oni su Bačku podilili na sliedeće nahije: Segedinska, Subotička, Bečejska, Bajska i Titelska, koja je pripadala Sremskom Sandžaku.¹³ U tursko vreme nalazimo u Bački skoro u svakom mistu Bunjevce i Srbe zajedno. Srbe većinom pored Tise, a Bunjevce pored Dunava oko Baje, Subotice i Sombora.¹⁴ U popisu biskupske desetine od godine 1543 vidimo potpuno slavenska imena mista u Bački: Matarić, Bajmok, Bajša, Đurđin, Čantavir, Kelebia, Šebešić, Tavankut, Verušić, Zablatica.¹⁵ Godine 1550 među ovdašnje starosidioce počinju se naseljavati novi doseljenici katolici iz Dalmacije.¹⁶ Nadzor nad njima u virskom pogledu imali su franjevci iz Segedina. Porodica Prčića dobi plemstvo godine 1561,¹⁷ a kada se zna da je to i danas prava bunjevačka, onda je nesumnjivo da su ondašnji slaveni katolici bili Bunjevci. Kada se uzme u obzir, da se plemstvo ne može steći za godinu dana, onda je jasno da je porodica Prčića morala i prije godine 1561 u Bačkoj biti. Rod Prčića je i danas najbrojniji među Bunjevcima. Prčići su tražili potvrdu za svoje plemstvo god. 1761 što im je i ondašnja Bač-Bodroška županija i potvrdila. U turskim defterima od godine 1554 spominju se mista: u Somborskoj nahiji: Gradina, a u ostalim nahijama: Kolut, Vajska, Plavna, Sridnji Santov, Garni Santov.¹⁸ U jednom turskom defteru iz godine 1570 spominje se „Martin Bunjevac“ u selu Maroku u Baranji.¹⁹ U turskim defterima od godine 1570, 1572, 1573, 1580 nalazimo ova mista: Novi Bajmok,²⁰ Čantavir, Čikerija, Gara, Đurđin, Kelebia, Szabatka, Verušić, Sanašiće, Bikić, Kunbaja itd. U popisu biskupske desetine 1573 god. na pustarama i selima: Kebija, Ivan-ka, Meljkut nalazimo čisto bunjevačka prizimena, dakle osim Srba ima i priličan broj Bunjevaca.²¹ Već svidochi to da su tu bili i Bunjevci, što je godine 1581 jedan franjevac po imenu Bonifac čak iz Dubrovnika positio Bačku kao apostolski vi-

¹² Iványi: B. B. Helynévt. V köt. 66 str.

¹³ Iványi: „Szabatka történetae“ I köt. 69 str.

¹⁴ M. Mandić: „Prilozi za Bunj. povist“, Sub. Danica 1897 g. 51 str.

¹⁵ Iványi: B. B. Helynévt. I köt. 11, 12, 51, 73, 107, 132, 144 str.

¹⁶ Bács-Bodrog Vármegye Monografiája, S. Borowski, II köt. 101, 102, 103 strana.

¹⁷ M. Mandić: Sub. Danica, Bunj. plemstvo, 1927 g. 47 str.

¹⁸ Iványi: B. B. Helynévt. I köt. 72 str., III köt. 65 str., IV köt. 105, 120 strana.

¹⁹ Velics Kammerer: Török Defterek, II köt. 398 str.

²⁰ Iványi: B. B. Helynévt. I köt. 11, 51, 52, 53, 73, 111, 143, III köt. 23, 38, 61, 75, 115 str.

²¹ B. B. V. Monograf. II knj. 103 str., Millen, Tört. V 255, Velics Török deft. II knj. 144-45 str.

ziterator.²² U Bačku je došao zato, jer je broj katolika bio dosta velik, a za dvi, tri porodice ne bi se zanimao i čak iz Dubrovnika dolazio. Godine 1590 u turskim defterima spominju se mesta u Bački: Baja, Đurđin, Bajmok, Novi Bajmok,²³ Monoštor, Čantavir, Szabatka, Verušić, Bikić, Kaćmar. Sva su ta mesta obilazili segedinski franjevci, i u svima je bilo i Bunjevaca i Srba. Da je zaista bio velik broj Bunjevaca svidochi to, da je Bathori Sigismund Erdeljski vojvoda godine 1594, 1595, sakupljao Srbe, Rumune i Bunjevce, u guerilske čete, koje su upadale u podunavske krajeve pod Turcima.²⁴ Kada je Nikola Palfy ostrogonski kapetan ostrogonsku okolinu očistio od Turaka 1593 godine, morao je opustošene krajeve ponovo naseliti. Pošto je sa svojim četovanjem dopro i do Bačke, mamio je ondašnje stanovnike Srbe, a i Bunjevce da se nasele u okolinu Pešte, Budima i Ostrogona. Tako su godine 1598 mnogi Srbi i Bunjevci iz mesta: Kaćmara, Bikića, Madaraša, Boršota, Aljmaša,²⁵ Kelebije, Meljkuta, Gare, Đurđina i Tavankuta, iselili se u okolinu Ostrogona, Pešte i Budima. Jedan popis prizimena u Érsekújváru svidochi, da su među Srbima bili i Bunjevci. Dokaz, da su se Bunjevci selili u Budimsku i Peštansku okolinu, i dan danas očuvana prizimena, Ostrogonac, Peštalić, Budimac, Budinčević, Budinkić, Tukuljac i Perkatić. Sva ta prizimena i dan danas su samo bunjevačka, dočim ih Srbi nemaju. Mnogi Srbi i Bunjevci vratili su se natrag u Bačku²⁶ i tako su Bunjevci od stanovnika koji su došli na misto njih nazvani bili: Ostrogonac, Peštalić itd. Na misto iseljenih Bunjevaca i Srba u Ostrogonsku okolinu naseli se jedna veća grupa Bunjevaca u sela: Tavankut, Đurđin, Madaraš, Kelebiju, Kaćmar, Verušić, Bajmok, Garu i Šebešić, iz već osvojene južne Bačke od Turaka.²⁷ Važnijih podataka imamo već 1612, pa do 1618 god., jer su onda dva jezuitska svećenika, Kašić i Sinić positali Bačku. Turci su mnogo blaže postupali sa franjevcima nego sa svećenicima svitovnjacima. Zato su se franjevci mogli nesmetano kretati po Bački.²⁸ Ova dva jezuita morali su imati dozvolu od turskih vlasti. Oni su došli u Bačku na poziv Šimuna Ivana Matkovića također svitovnjaka, koji je već otprija bio u Bački. U to doba Turci su već krivim okom gledali dilovanje i franjevaca i svitovnjaka i zato su franjevci iz Segedina tražili dozvolu 1620 god. od budimskog i beogradskog paše da mogu obilaziti svoje virnike. Godine 1622 Šimun Ivan Matković traži u jednoj molbi

²² B. B. V. Monogr. II knj. 309 str.

²³ Iványi: B. B. V. Helynévt. I köt. 8, 11, 29, 51, 73, 111, 141, III köt. 23 strana.

²⁴ B. B. V. Monogr. II knj. 108 str. Miller tört. V 502 str.

²⁵ Iványi: B. B. V. Helynévt. II knj. 13, III knj. 23, 39, 61, 69 str.

²⁶ B. M. Monograf. II knj. 108 str.

²⁷ B. B. V. Monograf. II knj. 111 str.

²⁸ B. B. V. Monograf. II knj. 108, 109, 110 str.

od rimskoga pape, da može on kao pop svitovnjak među bunjevcima pripovidati rič božju, jer su to pravo imali samo segedinski franjevci.²⁹ Između godine 1623 i 1633 bili su svećenici među Bunjevcima: Radnić Mijo, u Bački a u Bodroškoj županiji: Čilić Karagić Luka u Baji i Lipovac Pere, a u Meljkutu Evetović Franjo.³⁰ A već godine 1625 dobije Đuro Adamović, Bunjevac iz Lemeša, plemstvo, koje je proglašeno u Požunu 1626.³¹ Iste godine positi Bačku franjevac Regić koji je imao naslov smederevskog biskupa. Njemu je tu povlasticu dao papa Urban VIII.³² Godine 1633 spominje se parohija „Bačka“.³³ Kada su dva franjevca hteli putovati iz Segedina u Ilok 1638 godine morali su tražiti putni list od segedinskog paše Khaila,³⁴ a morali su tražiti i zaštitu. Posle smrti kaločkog nadbiskupa Tegledy Ivana, ostalo je to misto upražnjeno, a tu dužnost vršio je ostrogonski nadbiskup Lippay Đuro. On imenuje Plumbo Đuru za apostolskog vikara 1649 god. Ali rimski papa već početkom godine 1649 imenuje Marina Ibrišimovića biogradskog biskupa za apostolskog vikara. On je u tom položaju ostao sve do svoje smrti 1651 god. Marin Ibrišimović odmah posle svog imenovanja izvrši krizmanje po Bački. Po njegovom izvištaju „Congregatio de propaganda fide“ vidi se koliki je bio broj katolika u Bački. Po tom izvištaju vidi se još, da je Bunjavaca bilo u mistima u Bački gdi su se danas sasvim izgubili. Iz svega ovoga se vidi, koliko je usko vezana povist Bunjevaca sa povišću katoličkog svećenstva u to doba. Da su Bunjevci zaista krizmani 1649 vidi se iz pisma pape Inokentija X od 1651 god.³⁵ Posle toga godine 1655 franjevci iz Segedina drže propovidi na bunjevačkom jeziku.³⁶

(Nastavak slidi).

M. B. M.

Novo vreme i omladina

Nesumnjivo je da postoje izvesne nasledene osobine skoro kod svih pojedinaca. Ove osobine se naročito ističu onda, kada je prethodno koleno otstupalo od normale običnog života, na pr. ako se odalo skrajnjem alkoholizmu, ako je postojalo već naslednih bolesti, duševno poremećenje itd. Ove u telu i duši nasledene osobine, često se tokom života potpuno deformišu i zadržavaju se možda samo za detinjstva, t. j. u vremenu dok pojedinac još ne upravlja sa svojim postupcima samo-

²⁹ B. B. V. Monograf. II knj. 113 str.

³⁰ B. B. V. Monograf. II knj. 115, 116 str.

³¹ M. Mndić: Bunj. plemstvo, Sub. Danica za 1927 god. 45 str.

³² B. B. V. Monograf. II knj. 308 str.

³³ Dr. J. Erdeljanović: O Poreklu Bunjevaca, 66 str.

³⁴ Reizner J. 115 str. B. B. V. Monograf. II 114 str.

³⁵ Dr. J. Erdeljanović: O Poreklu Bunj. 67 str.

³⁶ B. B. V. Monograf. II knj. 114 str.

stalno. Kada se ovo javlja, tada se ni ne može govoriti o nasleđenim osobinama, jer se one pojavljuju samo za detinjstva, dok je karakter u embrionu, dok još ni nema svojih određenih crta. Prave nasleđene osobine su one, koje su nam preostale od starijeg kolena i nalaze se i u već jasno ocrtanom karakteru. Jedan važan faktor u karakteru individua jesu one nasleđene osobine, a druge osobine koje pojedinac sam uertava u svoju dušu, dolazeći u doticaj sa svetom. Tako od nasleđenih, i samostalno stečenih osobina nastaje jedna mešavina, koja se zaokrugljuje u jedan novi karakter. Naredno koleno dalje i možda opet iz osnove deformiše nasleđene osobine ili ih zadržava u celosti i meša sa samostalno stečenim i tako to ide u jednom lancu. Taj lanac se provlači s kolena na koleno, u tom lancu su sva zrna raznolika, ipak imaju i nešto osnovne zajedničko: stvaraju se u pojedinim grupama, opštekarakterna crta te celosti gde poremećenja stvaraju karakterne crte individua. Tako se stvaraju osnovni tipovi koji u osnovi imaju zajedničke crte jedne celine i pored njih svoje lične crte. Imamo na pr. tip slavenski, zatim imamo tip vatrenog Španjolca kao individue — temperament — su obojica kao individue, ali kao osnovno nasleđeno obeležje je u jednog slavensko, a u drugog španjolsko-romansko i tu je razlika između temperamenta i temperamenta. Ove osnovne nasleđene crte kod raznih tipova i pojedinačno stečene, sve se one stvaraju u izvesnim krugovima, kolektivima i pojedincima, a nikad nisu univerzalne — univerzalne barem kod onih slojeva koji su izražaj razdoblja. Ove osobine nisu sveopšte, one dele grupe međusobno, jer baš po njima se one i razlikuju.

Postoji međutim jedna stvar, koja je univerzalna kod društvenih slojeva koji stalno drže korak sa vremenom: to je duh razdoblja, žig epoha, koji se upliće u način mišljenja i život svih pojedinaca — imali oni makake nasleđene i lično stečene osobine. Taj žig vremena zapravo ne ulazi u karakter pojedinaca, on više lebdi u vazduhu, obavija pojedince i grupe. Bio to tip slovenski, germanski, semitski, duh vremena ulazi u osnovi u sve. Temperamentan, setan, mrgodan; on sve obavija. On dolazi kao sneg: zemlja je od raznih sastojaka, čini se najbogatijim šarenilom ali kad nadode sneg, ona je sva bela. Dole pod snegom zemlja ostaje zemlja, ali obavijena je belilom. Tako i duh vremena ne menja osnovni karakter, ali mu daje jednu naročitu primesu i to sveopštu. Vreme stalno teče, neprestano donosi nove slike i događaje, koji svojom novinom utiču na generacije koje dotiču, daje im boju tog doba.

Ovo epohalno obavijanje osnovnih crta u karakteru pojedinih grupa, naročito se jako opaža u načinu mišljenja i izvršenju istog kod generacija koje ulaze u život istovremeno sa dotičnim novim dobom. Kod ovih generacija ono nasleđeno, plemensko ili narodno, ono osnovno ostaje u suštini — slavenski tip je slavenski, melanholičar ostaje melanholičar — ali novi duh vremena ureže u tu osnovu bezbroj šara i praporka. Ovi prelazi iz razdoblja u razdoblje su često tako otsečni, da se između minulog i novonastupajućeg doba obično javlja čitav jaz; to se tada oseća i kod pojedinaca i u grupama. Ovi su zapravo nosioci toga doba, ovi ga izražavaju. Tu se dešava da otac ne poznaje sina; mišljenja su im uvek na suprotnim gledištima. Karakter recimo da im je jednak, ali oni su žitelji dva različita doba, oni su na granici između ta dva doba i imaju razne metode mišljenja. Može se desiti, da je i otac i sin u osnovi blag, dobrotiv, meka slavenska duša — ali pogledi na to, što je blago i što nije, da su sasvim različiti u dotična dva razdoblja.

Ove promene u načinu mišljenja kod jednog kolektiva, ove univerzalne primese u najraznovrsnijim karakterima, obično se dešavaju na omladini nastupajućeg doba, koja žig i duh minulih razdoblja nije okusila. Zatim, ovo se jače i brže oseća kod gradske no kod seoske omladine. Epohalne promene u načinu mišljenja, korak vremena, uvek kasnije stiže na selo no u varoš, zatim su seljani više nakloni svojim starim i već ukorenjenim običajima, dok su naprotiv građani žedni i znatiželjni novina. Naravno, sa malim zakašnjenjem primaju ove novine metropola i sela, šamo smo s ovim hteli reći, da gradska žitelj često to prima preko noći — naravno to doba treba da je zaista epohalno.

Jedno ovako razdoblje — u kome su slavenski tipovi ostali slavenski, u kojem su veseljaci ostali veseljaci, ali svi sa novim smerovima i pogledima na svet — jeste i ovo posleratno doba. Ovo doba posle velikog svetskog rata donelo je sasvim nove poglede na svet i život, prodrmalo, možda i srušilo mnoge stare ideale i postavilo nove. Novi ideali su za stare bili fantastični, neizradljivi — međutim za novo doba oni su sasvim svakodnevnici. Staro se zaboravilo, t. j. omladina nije to ni uživala, a novo se neobično brzo pomešalo u krv žitelja. Omladina koja je stupala u život sa novim vremenom, koja se s njim radala, počela je jedan novi život, život novog vremena. Udarilo se sasvim novim putevima, kojima sad sledi posleratna omladina — naročito gradska. Stvorio se jedan novi posleratni duh, kojim dišu svi — jedna osnovna crta, koja vijuga kroz sve. Rat je bio izazivač, torac novog doba — ono je samo njegova posledica — ali pravilo bez izuzetaka nije pravilo — to i ovde stoji. Postoje i u ovom vremenu konzervativci, koji iako su se rodili sa novim vremenom drže i produžuju stare tradicije. Oni su kap u moru, ali se jako primećuju, jer se ta kap nije pomešala sa morem. Moglo bi se reći, da je to zbog toga što je more možda slano a ove kapi slatkovodne. Svejedno, mi ćemo sada govoriti o moru, jer ono sad plavi, a o onim izuzecima je već bilo govora, kad su oni plavili. Nećemo ni upoređivati predratnu i posleratnu omladinu no ćemo govoriti posebice o tipu posleratnog čoveka, o novoj omladini. Iznećemo ga u najizrazitijim crtama njegovog života, ali tu nikada ne smemo zaboraviti da se tu uvek ogleda uticaj rata i ratnika veterana, koji su život okusili u svoj rugobi i blatu. Ti ljudi su pretrpeli mnogo, može se reći da svi boluju od strašnih uspomena i to im je opravdanje. Ti ljudi žale za izgubljenim u ratu, u mukama provedenim godinama; ti ljudi su dvostruko željni života i radosti, ti ljudi su u želji postali bezobzirni egoisti i sladokusci — u želji. To daje naročitu crtu u toku života.

Za životom se juri — svaki želi što više živeti. Rat, vreme, strahota i užasa, gde su hiljade i hiljade nevinih žrtava paklene muke mučile, ostavio je svoje posledice. Vreme je udarilo u rekorde. Nervozna jugnjava za pronalascima, slavom koja šupljinom zvuči — ali zvuči, kriza, bezobzirna konkurencija i trvenje interesa sve je to stvorilo jednu vrućicu, koja u bunilu juri, napreže se i svakim danom rađa novim i čudnim iznenađenjima. Čovek ne zna što će postići, ako što počne. Samo vreme, sam život je postao prevrtljiv — ljudi ovog doba ga izražavaju. Rasno tu ostaje, ali i ona navlaka je tu.

Privrtljivost samog života često sili pojedinca na prevrtljivost u borbi za život. Zamislimo jednu borbu van legalnih granica gde svako upotrebljava sretstva koja su mu na raspoloženju. Pretpostavimo još to, da je to najbolje sretstvo ova prevrtljivost i da se protiv sveopšte prevrtljivosti bori jedna individua. Jedan prema hiljadama — sigurno je

da mora podleći, ako se branio svojim jednobrojnim protivnim oružjem prevrtljivosti. Taj pojedinac bi možda i žrtvovao sebe za svoje ideale da nije egoista — ali egoizam je u novom vremenu isto važna osnova života — te se taj pojedinac iako nesvoljno silom prilika upušta u borbu i želi da pobedi. Kako će pobediti ako je prosečan? (Ne govorimo o silnima, ti dominiraju životom). Mora se poslužiti sretstvom kojim se svi služe, mora slediti duh vremena i naravno nastojati, da taj zajednički rod oružja, što više usavrši u svojim rukama. Čoveka, koji ima u sebi ma i škramicu bezobzirna egoizma, izaziva sveopšta privrtljivost života, da se i sam bori obučen u odelo iste. Prosečan je, nema drugih sretstava za održavanje, a hoće da se održi — primoran je da se lati tog sretstva iako mu nije svoljno. Tu stoji ono: prema džentlmenu se postupa džentlmenki.

Dakle, prevrtljivost je sveopšta, vreme je donosi sobom. Egoizam postoji u čoveku od praiskona, novo vreme ga je do gigantizma razvilo, on se laća svih sretstava — prevrtljivost je jedno, dokazuje život od najboljih. Ljudi, omladina, se ni ne stide ovog, no više to smatraju za neštašluk i čak se i hvale svojom prevrtljivošću i veštinom izvlačenja kao sa kakom nevinom, ali interesantnom pustolovinom. „Pošteno živiti danas, to je budalaština“, čuje se često usklik, koji i nije uvek ozbiljno izbačen, jer se uvek na druge cilja, a nikad ne pobija. A zašto se ovaj usklik izbacuje u šaljivom obliku? Čudićemo se: iako ljudi priznaju svu svoju privrtljivost, nepostojanost reči i beskarakternost, ipak u ozbiljnim prilikama oni sebe ubrajaju u neobično poštene ljude. Do svoga poštenja ne daju ni sprstom a tome je razlog — to, da se kod današnje omladine razvija jedan naročiti osećaj časti. Čast će često braniti do skrajnosti, iako možda i sam uviđa da o časti ni traga nema. Ovo ipak nije ni najmanje smešno ni čudno, ovo je naročiti pogled na pojam časti. Promenom duha vremena pogled na to, što je časno, što nije, možda se promenio i danas podigao mnoge stvari što su pre bile niske? Međutim nije to tako: pogled na čast se nije promenio, nečasno je nečasno i čovek bez velikih vrlina časti, prosečan čovek novog doba ne tvrdi da je on častan, ali ni ne dozvoljava da mu se lupa o nos da je nečastan, jer on zna da je većina ista kao on, da mu nema šta prebacivati. Čast je vrлина koju treba poštovati; bezčasće je porok na koji se gadimo. Ali kada ovo postoji? Samo onda ako su to izuzeci. Postoji li jedno ili drugo u svih pojedinaca, gubi ono prvo unekoliko obeležje vrline, a ono drugo obeležje poroka; nit se vrlini dive kad je svi poseduju, nit se na porok gade, kad su svi u njemu. Tako i ovde; iako postoji porok, on se zapravo ne smatra tim, jer je zajednički većini pojedinaca i zato se on ne uzima u obzir pri merenju časti kod te većine. Tu se gledaju samo preostale vrline časti, i ako one postoje pored ovog poroka — čovek je častan. Porok je sveopšti, niko se ne gadi (kad se pominje ovo „niko“ uvek trebamo imati u očima većinu — izuzeci naravno postoje) na nje-ga, dakle on gubi osobinu poroka. — Tu je duh vremena ostavio svoj žig; pojedinci smatraju, da to sledstveno samom sebi dolazi, da je to prirodni elemenat, zato ga se ni ne stide.

Laž, ona je zapravo izraz, ovaploćenje privrtljivosti, zato nju ni ne moramo posebno obraditi. Ona ulazi isto u osnovne elemente životne borbe (jer je prestala fizička praistoriska borba u privatnom životu) i retko kad izaziva rumen na licu.

(Nastaviće se).

Gašpar Drndelić.